

HI en LO in popmuziek

Tom ter Bogt

De begrafenis van André Hazes was zo'n mooie, eenmakende gebeurtenis. Voor een natie die geplaagd werd door economische crisis en sterk uitvergroete etnische verschillen was hier een moment van gelijkgestemdheid: daar zat iedereen in dat stadion of op de bank voor de tv, hoog en laag, slim en dom, hip en niet-zo-hip, *iedereen* had zijn favoriete zanger verloren. Een Nederland van rangen en standen en bijbehorende onderscheiden in smaak leek voor een avond ver weg. Emotionerende getuigenissen van 'gewone' mensen in chique pakken (met zwarte overhemden zonder stropdas, een gouden oorbel en gel in het haar), naast toespraken van vertegenwoordigers van de 'intelligentsia' in al even chique pakken (met witte overhemden, wel een stropdas, maar zonder oorbel en gel), Hazes' begrafenis leek de bevestiging van het feit dat verschillen tussen hoge en lage cultuur op het terrein van de populaire muziek, op wat uiterlijkheden na dan, aan scherpste verloren hebben. Het werd die avond niet gezegd, maar als er een man verantwoordelijk gehouden mag worden voor het salonfähig maken van de smartlap dan is het André Hazes. Wat ooit het domein was van volkse Amsterdammers met een dik accent, wat nooit te horen was behalve op piratenradiostations in de diepe, diepe provincie, is onderdeel geworden van de hoofdstroom van de Nederlandse cultuur.

De vrij algemene, positieve appreciatie van Hazes' werk is inderdaad een teken van de verschuiving van de definiëring van wat *high* en *low culture* is. Midden vorige eeuw waren onderscheidingen helder en eenvoudig. Smartlappen en schlagers golden als cultuur van laag niveau, de operette was niet meer dan een simplistische en gemakkelijk verstrooiende variant van serieuze muziek en kleinkunst was, het woord zegt het al, kleinkunst. In de VS golden de genres die in de grootste en belangrijkste muzikale fusie van de vorige eeuw zouden samensmelten tot rock-'n-roll – zelf ook muziek van en voor arbeidersklassekinderen – als muziek van een raciaal divers maatschappelijk segment met een lage status. Blues was even eenvoudige als deprimerende muziek voor drankzuchtige negers, gospel de opwekkende muziek voor het geplaagde, nijvere deel van de zwarte bevolking en country het gekweel van boertjes uit het achterland en *white trash* uit trailerparken.

Toch ontwikkelde zich al in de jaren vijftig een type (zwarte) muziek tot kunstmuziek: jazz. Jazz, altijd vooral muziek om op te dansen, vervreemde zich met de bop, de cool en free jazz van haar massale fanbase en verzelfstandigde zich als gecompliceerde, intellectualistische muziek die zich met recht de betiteling

‘serieus’ kon aanmeten. In een land dat tot 1963 racisme wettelijk legitimeerde, werd dat eerst niet erkend, maar nu geldt de jazz met een prachtig muziekmuseum in Washington als de enige echte authentieke Amerikaanse kunstvorm.

Ook de muziek die uit de rock-'n-roll voortvloeide, waardeerde op. Van beslissend belang daarvoor zijn natuurlijk de Beatles geweest, die met platen als *Rubber Soul*, *Revolver* en *Sgt. Pepper* voor het eerst in positieve zin besproken werden door een deel van de klassieke muziekcritici. In de culturele smeltpop van de jaren zestig komen hoge en lage kunst sowieso dichtertot elkaar: in de popart wordt populaire cultuur kunst. De jeugd van de jaren zestig die massaal hoger onderwijs volgt, zich daarmee toegang verwerft tot de hogere sociale strata, verandert de smaak van de elite waartoe zij zelf gaat behoren. Richard Peterson en Roger Kern omschrijven dit als een beweging ‘van snob naar omnivoor’. Waar de maatschappelijke *happy few* vroeger een nauw omschreven smaak kenden die steunde op het aanbod in theater, concertzaal en museum, op poëzie en – ook al zo’n omhooggevallen kunstvorm – de roman, verbreedt de nieuwe elite zijn smaak naar cultuuruitingen die tot dan toe weinig aanzien hebben of niet eens als kunst te boek staan. Het beslissende kenmerk van de omnivoor is breedheid van smaak, dus Hendrix én Schönberg, ‘*Wer reitet so spät durch Nacht und Wind?*’ naast ‘*Heb je even voor mij?*’, *Citizen Kane* zij aan zij met *Big Brother*. Peterson en Kern opperen dat hoge en lage kunstvormen samenkomen in de smaak van de nieuwe elite, tegelijkertijd blijft er onderscheid: ‘univoren’, vooral te vinden onder mensen met een lagere sociaal-economische status, houden stug vast aan een enkelvoudige smaak en dat is dus systematisch *niet* Schönberg, Goethe of Welles.

In de waardering van popmuziek in Nederland zijn deze tendensen goed te zien. Uit onderzoeken van eind jaren tachtig blijkt dat liefhebbers

van klassiek dan ook al jazz appreciëren en in de jaren negentig sluipen andere genres naar dit elitaire domein toe. Vooral de muziek met een Afro-Amerikaanse en Afro-Caribische oorsprong waardeerde op: zowel blues als reggae, en daarnaast wereldmuziek (wat dat ook moge zijn) komen in het smaakpalet waarin zich al klassieke muziek en jazz bevinden. Daar voegen zich nog bij: sixties-popmuziek en, geloof het of niet, smartlappen. Geholpen door een ironische kijk- en luisterhouding kunnen muziekvarianten die daarvoor golden als voorbeeldige staaltjes van wansmaak met enthousiasme omarmd worden. ABBA als geniale popmuziek, de musical als nieuwe opera en het Songfestival als een serieuze competitie van kwaliteit. Camp is hier de brug tussen HI en LO.

Wordt Hazes nu echt onderdeel van de canon van ernstige/serieuze/klassieke muziek in Nederland? Ik betwijfel het. Grenzen tussen hoog en laag zijn in de muziek zelf en in de waardering van het publiek permeabel geworden, en een deel van de muziek die ooit laag gewaardeerd werd omdat zij gemaakt werd door een volksdeel met een andere raciale of sociale achtergrond, is mettertijd (en naar mijn mening terecht) opgewaardeerd tot de kunstmuziek die het werkelijk is. Maar Hazes? Muziek is een medium dat direct emotioneel aanspreekt, en dat doet diens werk zeker omdat zijn vertolkingen authentiek zijn, maar niet alle emotionerende muziek is ‘grote muziek’. Hazes’ erg vertrouwde deuntjes, zijn beperkte instrumentatie en zijn, wel, eigenaardige rijmpjes – ‘In een discotheek/zat ik van de week’ – konden hem wel eens in de weg zitten...

Aan de geschiedenis van de popmuziek is goed te zien hoe muzikale canons historisch relatief zijn, maar onderscheid tussen hoog en laag zal actueel blijven zolang sociale groepen zich van elkaar willen onderscheiden en daarbij *dus* smaak in de strijd gooien. Ik vermoed dat een aantal bijzonder klassieke elementen

Tom ter Bogt

is bijzonder hoogleraar Popmuziek
aan de Universiteit van Amsterdam

André Hazes. Fotograaf: Paul Bergen.
Copyright: EMI Nederland.

essentieel zal blijven voor de bepaling van het verschil tussen hoog en laag in de muziek: complexiteit, kunde van de performer en uniciteit. Zolang er maatschappelijke onderscheiden zijn, zal een elite, of die nu bestaat uit snobs of omnivoren, altijd aangeven wat melodisch, ritmisch of qua textuur van zang en sound interessant, kundig gemaakt en historisch bijzonder is. Grote muziek spreekt tot het hart en lijkt goeddeels voorbij te gaan aan de historische conditioneringen van een ontwikkelde smaak, maar het zijn precies die historische definities van complexiteit, kunde en uniciteit die muziek HI of LO laten zijn (en blijven).

Literatuur:

Peterson, R.A. & R.M. Kern (1996) 'Changing highbrow taste: from snob to omnivore'. In: *American Sociological Review*, jrg. 61, nr. 5, 900-907.